

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК: 378.124

DOI: <https://doi.org/10.32366/2709-9261-2022-3-1-137-144>

Короткова Юлія Михайлівна,
доктор педагогічних наук, професор
(Донецький державний університет
внутрішніх справ, м. Маріуполь)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6930-9730>

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

У статті висвітлюється досвід організації та забезпечення внутрішньо-університетського підвищення кваліфікації в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Особливу увагу приділено роботі Школи підвищення педагогічної майстерності, яка діє в Донецькому державному університеті внутрішніх справ, зокрема сформульовано мету і зміст навчання слухачів Школи, види й форми організації освітньої діяльності слухачів. Проаналізовано також роботу двотижневих курсів підвищення кваліфікації для керівного резерву університету.

Ключові слова: внутрішньоуніверситетське підвищення кваліфікації; заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання; професійна компетентність; педагогічна майстерність.

Постановка проблеми. Однією з проблем сучасного суспільства є потреба в компетентних, висококваліфікованих правоохоронцях, здатних на високому рівні виконувати свої професійні обов'язки. Повномасштабна війна, яку підступно розпочала росія проти Українського народу, посилила в рази вимоги до працівників Національної поліції, які, нарівні з військовими, покликані захищати мирне населення і водночас надавати жорстку відповідь ворогові. Цілком очевидно, що такого фахівця, здатного впоратися з найскладнішими завданнями сьогодення, може підготувати лише викладач-професіонал, який постійно дбає про розвиток і вдосконалення своєї професійної компетентності, який готовий до навчання упродовж усього свого життя. Тому керівництву закладів вищої освіти (далі – ЗВО), які надають відповідну фахову освіту, варто приділяти значну увагу питанню внутрішньоуніверситетського підвищення кваліфікації, оскільки саме воно забезпечує систематичне, безперервне удосконалення професійної компетентності науково-педагогічних працівників. І тут мова не лише про викладачів тактико-спеціальної та фізичної підготовки, а й про викладачів абсолютно всіх дисциплін, оскільки майбутнім правоохоронцям украї необхідні знання і з таких дисциплін, як «Психолого-педагогічна компетентність

правоохоронця», «Ефективна комунікація у роботі поліцейського» тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія компетентнісно орієнтованого підходу до навчання викладена в працях В. Байденка, Н. Бібік, В. Безпалька, Е. Зеєра, І. Зимньої, І. Зязюна, Н. Кузьміної, А. Маркової, Л. Мітіної, О. Овчарук, Л. Петровської, Л. Пуховської, М. Розова, О. Савченко, Г. Терещука, А. Хуторського, В. Шапкіна та багатьох інших.

Питанням сутності, структури, методам формування та удосконалення професійної компетентності педагога займалися багато зарубіжних і вітчизняних учених, серед яких: Л. Ващенко, М. Жалдак, І. Зязюн, М. Корнілова, О. Локшина, Н. Ничкало, О. Овчарук, О. Пометун, А. Хуторський, О. Савченко, С. Сисоєва, І. Соколова та інші. А втім питанням удосконалення професійної компетентності саме викладачів ЗВО зі специфічними умовами навчання приділено недостатньо уваги з боку вітчизняних науковців.

Формулювання мети статті. З огляду на викладене вище, метою статті є характеристика методів удосконалення професійної компетентності науково-педагогічних працівників, які забезпечують підготовку майбутніх поліцейських у ЗВО зі специфічними умовами навчання.

Виклад основного матеріалу. На необхідності якісного підвищення викладачами свого професійного рівня наголошується в таких нормативних документах, як Закон України «Про вищу освіту», Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років, Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників [1; 2; 3].

Більшістю вітчизняних і зарубіжних науковців професійна компетентність розуміється як інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі сукупність знань, умінь, навичок, досвіду й особистісних якостей, які обумовлюють готовність і здатність особи реалізовувати професійні функції, вирішувати професійні завдання відповідно до визначених державою освітніх стандартів [4; 5, с. 110; 6, с. 13; 7, с. 49; 8].

Що ж до професійної компетентності педагога, то, на думку вітчизняних і зарубіжних дослідників, вона визначається професійними знаннями й умінями, ціннісними орієнтаціями, мотивами діяльності педагога, його культурою, що дозволяє успішно здійснювати педагогічну діяльність з урахуванням специфіки предмета, що викладається. Відсутність хоча б одного з цих компонентів руйнує всю систему й зменшує ефективність діяльності викладача [9, с. 8; 10].

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження показав, що у вітчизняній науці відсутній єдиний підхід до визначення структури професійної компетентності викладача ЗВО. Велика когорта науковців структуру професійної компетентності викладача ЗВО розуміє як сукупність взаємопов'язаних та взаємообумовлених складників: мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, ціннісно-рефлексивного, емоційно-вольового.

Задля удосконалення професійної компетентності викладачів ЗВО, як новопризначених, так і досвідчених, у кожному закладі має бути розроблено і впроваджено комплекс заходів щодо загальноуніверситетського підвищення кваліфікації. Наприклад, на базі Донецького державного університету внутрішніх справ на постійній основі діють:

1) Школа підвищення педагогічної майстерності (для молодих викладачів зі стажем педагогічної діяльності до трьох років);

2) двотижневі заняття з управлінським резервом (для тих науково-педагогічних працівників (далі – НПП), які перебувають у резерві на заміщення керівних посад);

3) систематичні семінари, тренінги, вебінари різного спрямування (для усіх НПП університету).

Навчання в Школі підвищення педагогічної майстерності здійснюється за розробленою професійною програмою, адресованою НПП зі стажем педагогічної діяльності до трьох років. Метою програми є професійний розвиток та підвищення педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників згідно із сучасними вимогами ефективного провадження освітньої діяльності на засадах компетентнісного, інтегрованого, студентоорієнтованого підходів та принципів «педагогіки партнерства».

Програма базується на новітніх науково-обґрунтованих підходах до організації навчання дорослих, досягненнях педагогічних, соціальних та поведінкових наук для подальшого розвитку професійної кар'єри науково-педагогічних працівників. Вона передбачає розвиток психолого-педагогічної, комунікативної, інформаційно-комунікаційної компетентностей, а також практичних умінь і навичок інтерактивної взаємодії та професійно-особистісного розвитку для підвищення ефективності професійного спілкування та здійснення педагогічної діяльності.

Формами навчання та оцінювання визначено: інституційну (очну: денну чи вечірню), технології дистанційного навчання. Видами навчальних занять обрано: лекції, дистанційні курси, семінари, практикуми, тренінги, майстер-класи з використанням сучасних підходів і технік. Оцінювання здобутих знань, умінь і навичок здійснюється завдяки тестовому підсумковому контролю та захисту методичного портфоліо викладача.

Зміст навчання спрямований на розвиток необхідних загальних та фахових програмних компетентностей.

1. Загальні компетентності (далі – ЗК):

– ЗК 1: обізнаність із новітніми науковими знаннями з предметних галузей для створення освітньо-розвивального середовища, яке сприяє цілісному індивідуально-особистісному розвитку науково-педагогічного працівника;

– ЗК 2: здатність до продуктивної професійної діяльності на основі розвиненої педагогічної рефлексії відповідно до провідних ціннісно-світоглядних орієнтацій, вимог педагогічної етики та викликів реформування освіти.

2. Фахові компетентності (далі – ФК):

– ФК 1: професійно-педагогічна;

– ФК 2: методологічна (знання критеріїв і стандартів якості вищої освіти);

– ФК 3: інформаційно-комунікаційна (інтерактивні методики навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ);

– ФК 4: цифрова (знання хмарних сервісів групової роботи, уміння працювати із системами керування навчанням, знання технологій відеоконференцзв'язку);

– ФК 5: мовленнєва грамотність (усна та письмова).

Зміст навчання спрямований на досягнення таких програмних результатів навчання, як відповідні необхідні знання та уміння.

1. Знання (далі – ЗН):

- ЗН 1: знати й розуміти сучасні тенденції розвитку предметної галузі, освіти загалом, вищої освіти зокрема;
- ЗН 2: володіти системними знаннями про норми, типи, культуру професійно-педагогічного спілкування, ділового мовлення засобами продуктивної комунікативної взаємодії;
- ЗН 3: знати соціально-правові основи, законодавство у сфері вищої освіти;
- ЗН 4: знати сучасні методи навчання та форми організації освітнього процесу;
- ЗН 5: знати методи і способи ефективної комунікації;
- ЗН 6: знати стилістичні норми ділового мовлення, правила складання ділових паперів;
- ЗН 7: знати шляхи реалізації гендерного підходу в освітніх практиках сектору безпеки й оборони;
- ЗН 8: знати особливості психологічної адаптації студентів / курсантів-першокурсників;
- ЗН 9: володіти знаннями щодо профілактики професійного вигорання в педагогів;
- ЗН 10: розуміти зміст поняття «академічна доброчесність», її принципи та правила дотримання, визначені законодавством України.

2. Уміння (далі – УМ):

- УМ 1: розробляти навчально-методичні комплекси з дисциплін, що викладаються;
- УМ 2: застосовувати інформаційно-комунікаційні технології в освітньому процесі, у тому числі технології дистанційного навчання;
- УМ 3: застосовувати інноваційні методи навчання і форми організації освітнього процесу;
- УМ 4: аналізувати цілі та способи комунікації з різними цільовими групами;
- УМ 5: володіти культурою ділового спілкування з колегами та здобувачами освіти;
- УМ 6: володіти уміннями й навичками відновлення психологічного стану;
- УМ 7: володіти уміннями й навичками уникнення та протистояння стресу;
- УМ 8: володіти шляхами реалізації гендерного підходу в освітніх практиках сектору безпеки і оборони.

Зміст програми охоплює такі обов'язкові компоненти (далі – ОК):

- ОК 1: «Теорія і практика навчання та виховання у вищій школі» передбачає такі навчальні теми:
 - 1) організація і забезпечення вищої освіти в Україні;
 - 2) ведення інститутської документації;
 - 3) особливості оцінювання навчальних досягнень студентів / курсантів у ДонДУВС;
 - 4) основи педагогічної майстерності викладача;
 - 5) традиційні та інноваційні методи і форми навчання у закладі вищої освіти зі специфічними умовами навчання;
 - 6) психологічна адаптація студентів / курсантів;

- 7) культура мовлення викладача, шляхи її удосконалення;
- 8) стилістичні норми ділового мовлення, правила складання ділових паперів;
- 9) дотримання академічної доброчесності учасниками освітнього процесу;
 - ОК 2: «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті» пропонує засвоєння таких тем:
 - 1) віртуальна класна кімната викладача;
 - 2) дистанційна платформа «Moodle»;
 - 3) методи навчання у вищій школі із застосуванням ІКТ;
 - 4) створення навчального сайту;
 - ОК 3: «Психологічні аспекти викладацької діяльності» розрахований на засвоєння таких тем:
 - 1) навички відновлення психологічного стану;
 - 2) профілактика професійного вигорання у педагогів;
 - 3) стресостійкість як один із компонентів професійно-психологічної компетентності педагогів;
 - 4) булінг у закладах вищої освіти: профілактика, причини, наслідки, допомога;
 - ОК 4: «Гендер в освітніх практиках сектору безпеки й оборони» включає такі теми:
 - 1) «Гендерна компетентність як складова професійної компетентності учасників освітнього процесу сектору безпеки й оборони України»;
 - 2) «Дидактика гендерної проблематики»;
 - 3) «Практика інтеграції гендерного компонента в дидактиці»;
 - 4) «Гендерна експертиза навчально-методичних матеріалів»;
 - 5) «Типові помилки викладання гендерної проблематики» [11].

Підсумковий контроль у Школі підвищення педагогічної майстерності складається з двох частин: теоретичної та практичної. Теоретична частина включає в себе комплексний іспит, до якого допускаються особи: 1) які були на всіх заняттях або відпрацювали пропуски; 2) які оформили індивідуальні папки-накопичувачі з усіма необхідними для педагогічної діяльності документами, такими як головні нормативні акти, зразки планів-конспектів занять, власні напрацювання, публікації з актуальних питань методики викладання тощо. Практична частина включає проведення відкритого заняття, на якому присутні досвідчені викладачі кафедр, з подальшим обов'язковим обговоренням заняття.

Окрім роботи з молодими колегами, у Донецькому державному університеті внутрішніх справ проводяться і заходи, спрямовані на удосконалення професійної компетентності й більш досвідчених колег. Зокрема, цікавим і корисним є досвід двотижневої роботи з управлінським резервом, у ході якої якої майбутнім керівникам пропонуються лекційні, семінарсько-практичні й тренінгові заняття з таких тем:

- Психологічні аспекти управлінської діяльності;
- Вирішення конфліктних ситуацій у професійній діяльності;
- Тайм-менеджмент керівника;
- Ефективні комунікація;
- Професійна майстерність керівника структурного підрозділу ЗВО;
- Організація наукової роботи в ЗВО;

- Організація профорієнтаційної роботи в ЗВО;
- Організація виховної роботи в ЗВО;
- Виконавська дисципліна;
- Нормативно-правове забезпечення освітнього процесу в ЗВО.

Також на постійній основі провідними фахівцями університету для НПП організуються семінари та тренінги різної направленості задля обміну досвідом, демонстрації інноваційних напрацювань, популяризації ефективних методів і форм роботи.

Висновки. Отже, якісна підготовка майбутніх правоохоронців безпосередньо залежить від рівня професійної компетентності науково-педагогічних працівників. У закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання до освітнього процесу досить часто залучають практичних працівників, які не мають відповідного педагогічного досвіду, також науково-педагогічний склад постійно поповнюється колишніми випускниками (аспірантами), які взагалі ще не мають досвіду викладацької діяльності. Тож для розвитку й удосконалення їхньої професійної компетентності безпосередньо у ЗВО має бути спланована й організована безперервна система роботи щодо підвищення кваліфікації шляхом організації роботи Школи підвищення педагогічної майстерності, проведення короткострокових і довгострокових курсів підвищення кваліфікації, різних семінарів, вебінарів, тренінгів тощо.

Серед **перспектив подальших розвідок** у цьому напрямі розглядаємо питання вивчення педагогічно цінного зарубіжного досвіду щодо удосконалення професійної компетентності викладачів ЗВО зі специфічними умовами навчання з метою його творчого впровадження у вітчизняну освітню практику.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII (редакція від 09.08.2019 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#n2> (дата звернення: 10.03.2022).
2. Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років. URL: <http://mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/> (дата звернення: 10.03.2022).
3. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 р. № 800. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF> (дата звернення: 10.03.2022).
4. Головань М. С. Компетентнісний підхід як методологічна основа вищої професійної освіти. *Психологія: реальність і перспективи* : зб. наук. пр. Рівнен. держ. гуманітар. ун-ту. Вип. 1. Рівне : РДГУ, 2011. С. 53–56.
5. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України; головний ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
6. Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу : навчальний посібник / за ред. І. Л. Холковської. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. 144 с.
7. Соколова І. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога за двома спеціальностями : монографія. Маріуполь; Дніпропетровськ, 2008. 400 с.
8. Holmes L. Understanding professional competence: beyond the limits of functional analysis. URL: <http://www.re-skill.org.uk/re/skill/profcomp.htm> (дата звернення: 05.08.2017).
9. Баркасі В. В. Формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2004. 21 с.
10. Бібік Н. В. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека з освітньої політики / за загальною редакцією О. В. Овчарук. К. : «К.І.С.», 2004. С. 45–50.*
11. Професійна програма підвищення педагогічної майстерності науково-педагогічного працівника зі стажем педагогічної роботи до 3 років : затверджено наказом ДонДУВС № 473 від 09.09.2021 р.

References

1. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01 sichnia 2022 № 1556-VII [About higher education : Law of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (data zvernennia: 10.03.2022) [in Ukrainian].
2. Proiekt Kontseptsii rozvytku osvity Ukrainy na period 2015–2025 rokiv [Draft Concept of Education Development of Ukraine for the period 2015–2025]. URL: <http://mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/> (data zvernennia: 10.03.2022) [in Ukrainian].
3. Deiaki pytannia pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh i naukovopedahohichnykh pratsivnykiv [Some issues of professional development of pedagogical and scientific-pedagogical]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 serpnia 2019 r. № 800. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 10.03.2022) [in Ukrainian].
4. Holovan, M. S. (2011). Kompetentnisnyi pidkhid yak metodolohichna osnova vyshchoi profesiinoi osvity [Competence approach as a methodological basis of higher professional education]. *Psykhohiia: realnist i perspektyvy* : zb. nauk. pr. Rivnen. derzh. humanitar. un-tu. Vyp. 1. Rivne : RDHU. S. 53–56 [in Ukrainian].
5. Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education] / Akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy; holovnyi red. V. H. Kremen. K. : Yurinkom Inter, 2008. 1040 s. [in Ukrainian].
6. Profesiino-pedahohichna kompetentnist vykladacha vyshchoho navchalnoho zakladu : navchalnyi posibnyk [Professional and pedagogical competence of a teacher of higher education] / za red. I. L. Kholkovskoi. Vinnytsia : TOV «Nilan LTD», 2017. 144 s. [in Ukrainian].
7. Sokolova, I. V. (2008). Profesiina pidhotovka maibutnoho vchytelia-filoloha za dvoma spetsialnostiamy [Formation of professional competence in future teachers of foreign languages] : monohrafiia. Mariupol; Dnipropetrovsk. 400 s. [in Ukrainian].
8. Holmes L. Understanding professional competence : beyond the limits of functional analysis. URL: <http://www.re-skill.org.uk/re/skill/profcomp.htm> (data zvernennia: 05.08.2017).
9. Barkasi, V. V. (2004). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti v maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov [Formation of professional competence in future teachers of foreign languages] : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Odesa. 21 s. [in Ukrainian].
10. Bibik, N. V. (2004). Kompetentnisnyi pidkhid: refleksyvnyi analiz [Competence approach: reflective analysis]. *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy. Biblioteka z osvithoi polityky* / za zahalnoiu redaktsiieiu O. V. Ovcharuk. K. : «K.I.S.». S. 45–50 [in Ukrainian].
11. Profesiina prohrama pidvyshchennia pedahohichnoi maisternosti naukovopedahohichnoho pratsivnyka zi stazhem pedahohichnoi roboty do 3 rokiv [Professional program of developing the teaching skills of a teacher with the experience of pedagogical activity up to 3 years]: zatverdzheno nakazom DonDUVS № 473 vid 09.09.2021 r. [in Ukrainian].

Korotkova Yuliia,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

(Donetsk State University of Internal Affairs, Mariupol)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6930-9730>

IMPROVING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF A TEACHER OF A HIGHER EDUCATION ESTABLISHMENT WITH THE SPECIFIC STUDYING CONDITIONS

The article deals with the concept of "professional competence of a teacher". This concept is understood as an integrative formation of personality. It includes a set of professional knowledge, abilities, skills, experience, value orientations, and motives of activity and personal qualities, which allow carrying out the successful pedagogical activity taking into account specifics of a subject that is taught in accordance with state educational standards. The structure of the professional competence of a teacher of higher education establishment is presented as a set of the following components: motivational, cognitive, active, reflexive, emotional and volitional, which are interconnected and interdependent. The experience of organizing and providing the intra-university advanced training in the higher education establishments with specific studying conditions is highlighted in the article. Particular attention is paid to the activity of the School of developing teaching competence, which operates at the Donetsk State University of Internal Affairs. The purpose of training which consists in the professional development and improvement of the teaching skills of the academic staff is formulated in accordance with modern requirements for effective educational activities on the basis of the competence, the integrated and student oriented approaches and the principles of "partnership pedagogy". The forms of training and assessment are distinguished here, these are the following: institutional (full-time, part-time) and distance studying technologies. The types of training sessions, which include

the lectures, the distance courses, the seminars, the workshops, the trainings, the master classes using modern approaches and techniques, are defined here. The general and professional competencies that should be formed by the teachers of higher education establishments with specific studying conditions are determined in the article. The program studying outcomes, the achievement of which is aimed at studying at the School, are also mentioned here. The content of education, which includes four content modules, is characterized too. The four content modules are the following: "Theory and practice of education in higher education establishment", "Information and communication technologies in education", "Psychological aspects of teaching", "Gender in educational practices in the security and defense sector". The activity of two-week advanced training for the university management reserve is analyzed in the article.

Key words: *the intra-university advanced training; the higher education establishments with specific studying conditions; the professional competence; the teaching skills.*

Надіслано до редколегії 30.03.2022
Рекомендовано до публікації 31.03.2022